

Vystomojo bendradarbiavimo strategija Armėnijai 2022–2025 metams

Armėnijos situacijos įvertinimas

Armėnija yra viena iš prioritetinių Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo darbotvarkės šalių. Lietuvos teikiama parama šaliai skiriama Europos Sąjungos ir Armėnijos visapusiškos ir tvirtesnės partnerystės (CEPA) nuostatų įgyvendinimui, reformų tāsai, šalies artinimui prie ES.

Po sėkmingo 2018–2019 m. laikotarpio šalyje buvo tikimasi ekonominio, politinio ir socialinio proveržio, bet COVID-19 viruso plitimo sukelta pandemija bei 2020 m. pralaimėtas antrasis Kalnų Karabacho karas kardinaliai pakeitė situaciją.

Armėnijos ekonominė padėtis labai pablogėjo 2020 m.: šalies BVP sumažėjo 7,6 proc. ir yra 4 297 JAV doleriai vienam gyventojui. Blogėjanti situacija lėmė šalies išorinės skolos didėjimą. Pasaulio bankui trejus metus iš eilės priskyrus Armėniją prie didesnes nei vidutines pajamas gaunančių šalių, šalis nuo 2022 m. sausio 1 d. netenka GSP+ preferencijų. Tarptautinei bendruomenei nesuteikus visapusiškos paramos, Armėnijai bus sudėtinga savarankiškai įveikti tokią gilią krizę.

Armėnijos pilietinės visuomenės organizacijos išgyvena netikrumo būklę dėl itin nestabilios politinės situacijos šalyje ir nuolatinių joms išsakomų kaltinimų, antivakarietiškos retorikos, kurią be paliovos kursto opozicinės politinės jėgos. Šalyje yra pakankamos sąlygos žiniasklaidos laisvei, bet nepriklausomos žiniasklaidos stiprinimui svarbi donorų parama.

Tarptautinių donorų, visu pirma ES, veikla šalyje

Po aksominės revoliucijos Armėnijoje stebėtas didelis tarptautinių donorų skiriamos paramos augimas, pirmiausia orientuotas į demokratinių reformų įgyvendinimą. Armėnijoje ir toliau aktyviai veikia ES, USAID, UNDP, WFP, Pasaulio bankas, Japonija, Švedija (atidarė SIDA biurą), Vokietija (GIZ), Jungtinė Karalystė, Prancūzija.

ES veiklą Armėnijoje reglamentuoja 2021 m. kovo 1 d. įsigaliojęs CEPA susitarimas. 2021–2027 metų laikotarpiu ES daugiausia dėmesio skirs teisingumo sistemos ir policijos reformoms, kovai su korupcija, pilietinės visuomenės organizacijų gebėjimų stiprinimui, žmogaus teisių apsaugai, lygių galimybių užtikrinimui, viešojo administravimo reformos įgyvendinimui, paramai verslui (ypač mažosioms ir vidutinio dydžio įmonėms), švietimo sektoriaus reformai (labiausiai skatinant profesinį mokymą, ugdant socialinių reikalų ir darbo sektoriui), aplinkos apsaugai (skatinant švarių energijos šaltinių naudojimą). ES veiklos Armėnijoje planavimui daro įtaką poreikis likviduoti karo Kalnų Karabache padarinius.

USAID patvirtino 2020–2025 metų vystomojo bendradarbiavimo strategiją, kuri yra orientuota į dvi pagrindines kryptis: 1) ginti Armėnijos demokratinį virsmą: remti demokratines reformas, stiprinti vyriausybės, pilietinės visuomenės ir piliečių gebėjimus kurti teisinę valstybę, politinį atstovavimą ir konkurenciją; stiprinti nepriklausomą žiniasklaidą, įtraukiant piliečius; užtikrinti jaunimo, moterų ir kitų tradiciškai nuošalyje buvusių socialinių grupių dalyvavimą valstybės valdyje; 2) stiprinti gyventojų ekonominę saugumą ir dalyvavimą ekonomikoje; skatinti sektorių, kurie turi augimo potencialą, plėtrą; remti konkurencingos darbo rinkos plėtrą, energetikos rinkos liberalizavimą ir konkurencingumą. USAID taip pat prisideda prie pastangų likviduojant Kalnų Karabacho karo padarinius (pagrindinė veiklos kryptis ir iššūkis – pasitraukusių asmenų aprūpinimas namais ir jų socialinė integracija Armėnijoje).

Šalies partnerės poreikiai

Skubiausias Armėnijos poreikis šiuo metu – suvaldyti COVID-19 pandemiją ir mažinti Kalnų Karabacho karo padarinius. Nuo skubios humanitarinės pagalbos pereinama prie vidutinės trukmės ir ilgalaikių programų – dėmesys telkiamas į pasitraukusiųjų asmenų socialinę ir ekonominę integraciją Armėnijoje. Armėnijos Vyriausybė siekia stiprinti vietos organizacijų gebėjimus priimti ir įveikinti pagalbą, teikti prieglobstį namų netekusiems žmonėms.

Galimos nišos Lietuvos indėliui teikti (partnerystei): valstybės partnerės arba visuomenės poreikiai, kitų donorų veikla; Lietuvos viešojo sektoriaus, NVO ir verslo įsitraukimo galimybės

Orientuojantis į ES Vystomojo bendradarbiavimo gaires bei įgyvendinamas programas, Lietuvos interesas yra remti kuo aktyvesnę ES įtaką Armėnijoje, tęsti reformų patirties perdavimą (labiausiai teismų ir policijos reformos, kovos su korupcija, konstitucinės reformos, strateginės komunikacijos, sveikatos, aplinkosaugos ir kovos su klimato kaita, atsinaujinančių išteklių energijos plėtojimo, atliekų rūšiavimo, transporto saugos ir civilinės aviacijos, skaitmeninimo srityse).

Galimos nišos Lietuvos veiklai atsižvelgiant į Armėnijos poreikius:

- viešųjų paslaugų srityje Lietuvos ekspertams būtų tikslinga dalyvauti skaitmeninimo iniciatyvose – diegiant registrų, bendrųjų leidimų, statybų leidimų sistemas, įgalinant skaitmeninimo įrankius, diegiant finansines technologijas;
- lygių galimybių užtikrinimas ir moterų įgalinimas: remti perkeltų moterų ir mergaičių socialinės integracijos ir profesinio perkvalifikavimo projektus, labiausiai – atveriančius galimybes dirbti skaitmeninimo projektuose; vykdyti projektus, susijusius su WPS (anglų k. *Women, Peace and Security*) darbotvarkės įgyvendinimu;
- Lietuvos ekspertų – aukšto lygio patarėjų dalyvavimas įgyvendinant CEPA; tikslingas ES Dvynių ir TAIEX programų taikymas turint tikslą Lietuvos ekspertus įtraukti įgyvendinant Armėnijos reformas įvairiuose sektoriuose.

Lietuvos vykdytos vystomojo bendradarbiavimo veiklos turinys ir tikslai

Lietuva įgyvendina saugaus transporto sistemos kūrimo, aplinkos apsaugos (atliekų rūšiavimas, žaliųjų erdvių kūrimas, atsinaujinanti energetika) ir strateginės komunikacijos bei kovos su dezinformacija projektus, kuriuos planuoja tęsti ir gilinti 2022–2025 metais. COVID-19 pandemijos laikotarpiu užsimezgė glaudus bendradarbiavimas sveikatos apsaugos sektoriuje.

Saugaus transporto sistemos kūrimas. Armėnijoje nuo 2020 m. perduodama Lietuvos ekspertinė patirtis, padėsianti užtikrinti saugios transporto sistemos kūrimą, tam skiriamas itin didelis dėmesys ir CEPA susitarime. Būtina tęsti patirties perdavimą, susitelkti į kelių transporto saugos ir civilinės aviacijos segmentus.

Aplinkos apsauga (atliekų rūšiavimas, žaliųjų erdvių kūrimas, atsinaujinanti energetika). Lietuvos depozito sistemos modelio perdavimo klausimas aptartas su Armėnijos aplinkos ministerija. UNEP projekto rėmuose parengta ir 2021 m. gegužės mėn. Jerevane pristatyta depozito sistemos įdiegimo Armėnijoje galimybių studija iš esmės remiasi Lietuvos pavyzdžiu. 2021 m. Aplinkos projektų valdymo agentūros (APVA) pradėtas įgyvendinti vystomojo bendradarbiavimo projektas

„Tvaraus stiklo ir plastiko atliekų valdymo sistemos sukūrimas“ atitinka šio sektoriaus plėtojimo tikslą.

URM Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai (VBPD) programos lėšomis Lietuvos ambasada Armėnijoje nuosekliai remia projektus atliekų rūšiavimo srityje, prisideda prie Armėnijos žaliųjų erdvių atkūrimo.

Aplinkos ministerijos administruojamo Klimato kaitos fondo lėšomis įgyvendinti du projektai diegiant saulės baterijas dviejose Armėnijos mokyklose (2021 m. ši parama skirta jau aštuonioms Armėnijos švietimo įstaigoms).

Strateginė komunikacija ir kova su dezinformacija. Strateginė komunikacija yra esminis elementas, padedantis išlaikyti vykdomas demokratines reformas, užkirsti kelią melagienoms, teikti objektyvią informaciją apie politinius procesus. Dezinformacijos srautai akivaizdžiai didėja, pasigendama „sveiko proto“ debatų. Šiuo metu opiausia problema – TV kanalai ir interneto portalai, priklausantys buvusio režimo nariams ar su jais siejamoms jėgoms. Dabartinės Vyriausybės komunikavimas per socialinę mediją yra aktyvus, bet nepakankamas. Suaktyvėjęs informacinis karas, nukreiptas prieš šalies demokratijos institutus.

Užsienio reikalų ministerijos VBPD programos lėšomis vykdomi projektai kovai su dezinformacija, žurnalistų raštingumo ir pilietinės visuomenės stiprinimo iniciatyvoms yra veiksmingi, bet nepakankami.

2010–2020 metais Lietuvos institucijos Armėnijoje laimėjo 4 ES Dvynių projektų atrankas civilinės saugos (2019 SE), muitinės procedūrų kontrolės (2011 FI), vartotojų teisių apsaugos (2011 UK), konkurencijos tarnybos pajėgumų didinimo (2010 DE) srityse.

Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo strateginiai tikslai ir politikos kryptys Armėnijoje 2022–2025 metams (iki 3 krypčių)

Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo strateginiai tikslai remiasi Armėnijos poreikiais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa ir ES Rytų partnerystės politikos prioritetais.

Pagrindiniai principai: 1) didinti tikslingą paramą eurointegracijai, demokratijos ir laisvės erdvės plėtrai ES kaimynystėje; 2) mažinti vystomojo bendradarbiavimo fragmentiškumą, remtis ilgalaikiais tikslais; 3) planuojant veiklas, atsižvelgti į EK *Team Europe* principus; 4) teikti pirmenybę konkreitiems pokyčiams tikslinėse srityse, kur yra akivaizdi Lietuvos pereinamojo laikotarpio sukauptos patirties pridėtinė vertė; 5) dalintis viešojo sektoriaus reformų patirtimi (*Public Sector Expertise*); 6) išlaikyti dvišalių intervencijų darną ir tikslingumą; 7) aktyviai taikyti esamas vystomojo bendradarbiavimo priemones – ES Dvynių projektus ir deleguotą bendradarbiavimą ES projektuose; 8) lygiagrečiai taikyti ES Lyčių lygybės veiksmų plano (LLVP III) nuostatas; 9) lygiagrečiai taikyti ES žaliojo kurso nuostatas, skatinti tvarų gamtos turtų naudojimą, atliekų perdirbimą ir antrinių žaliavų naudojimą.

Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo strategijos sektoriniai prioritetai Armėnijoje:

1 STRATEGINIS PRIORITETAS: STIPRINTI ARMĖNIJOS ADMINISTRACINIUS IR INSTITUCINIUS GEBĖJIMUS ĮGYVENDINANT REFORMAS, SUSIJUSIAS SU ES ir ARMĖNIJOS VISAPUSIŠKOS IR TVIRTESNĖS PARTNERYSTĖS SUSITARIMU, PERDUOTI VIEŠOJO SEKTORIAS REFORMŲ PATIRTĮ

Tikslas: Padėti įgyvendinti ES ir Armėnijos visapusiškos, tvirtos partnerystės susitarimą ir būtinas reformas, stiprinti valstybės institucijų administracinius gebėjimus.

Veikla: 1) keitimasis žiniomis ir patirtimi, optimizuojant viešąjį sektorių, artinant jį prie ES standartų; 2) vykdyti teisės derinimą transporto srityje, užtikrinant saugios transporto sistemos kūrimą, susitelkiant į kelių transporto saugos ir civilinės aviacijos segmentus; 3) teikti paramą teisės viršenybę įgalinančioms reformoms (teisingumo sektoriaus reforma, policijos, muitinės, valstybės tarnybos sistemos modernizavimas, vartotojų teisių apsauga); 4) teikti paramą kovoje su klimato kaita: Lietuvos depozito sistemos pritaikymas Armėnijai, sukuriant aiškią teisinę sistemą, perduodant Lietuvos atsinaujinančių energijos išteklių diegimo patirtis; 5) infrastruktūros diegimas, visuomenės švietimas, Armėnijos žaliųjų erdvių atkūrimas bendradarbiaujant su Armėnijos valdžios institucijomis, privačiu sektoriumi (gamintojais, importuotojais) ir NVO; 6) keitimasis patirtimi Armėnijos reformų prioritetus atitinkančiose viešųjų paslaugų srityse, pavyzdžiui, sveikatos apsaugos sektoriuje.

2 STRATEGINIS PRIORITETAS: PARAMOS DEMOKRATINIAM VIRSMUI, VISUOMENĖS ATSPARUMO DEZINFORMACIJAI STIPRINIMAS, PABRĖŽIANT SOCIALINIUS IR ATSPARUMO KRIZĖMS ASPEKTUS

Tikslas: Įtraukti pilietinę visuomenę į valdymą ir reformų procesų formavimą, dalyvaujamąją demokratiją, kovą su korupcija, teisinės valstybės principų propagavimą, remti nepriklausomą žiniasklaidą ir lyderių gebėjimus strategiškai komunikuoti. Diegti jaunimui Europos vertybes ir laisvės suvokimą.

Veikla: 1) keitimasis žiniomis ir patirtimi, įgalinant pilietinę visuomenę, artinant ją prie ES standartų; 2) nevyriausybinų organizacijų bendradarbiavimo projektų rėmimas; 3) parama didelės apimties regioniniams projektams ir programoms, kurių tikslas – didinti žurnalistų raštingumą, stiprinti pilietinės visuomenės atsparumą dezinformacijai; 4) stiprinti Vyriausybės strateginę komunikaciją; 5) įtraukti visuomeninį transliuotoją LRT, siūlantį kokybišką, prasmingą televizijos, radijo ir naujienų portalo turinį, į patirties perdavimą Armėnijoje formuojant visuomenės nuomonę ir kuriant objektyvų informacinį lauką.

3 STRATEGINIS PRIORITETAS: LYČIŲ LYGYBĖS PLĖTRA

Tikslas: Tęsti ir plėtoti lyčių lygybės plėtrą įtvirtinančius projektus, kaip numatyta Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatyme, ES Lyčių lygybės veiksmų plane III 2021–2025 m. ir JT rezoliucijoje 1325.

Veikla: 1) remti projektus, skirtus nuo karo nukentėjusių šeimų, moterų ir mergaičių reabilitacijai ir integracijai; 2) užtikrinti moterų dalyvavimą taikos įgyvendinimo priemonėse; 3) remti projektus, skirtus moterų profesinei karjerai, kvalifikacijos kėlimui, perkvalifikavimui, taip laužant lyčių stereotipus, atveriant platesnes galimybes gauti vienodą atlygį už tapatų darbą ir užtikrinant patikimą gyvenimo šaltinį, ypač Armėnijos regionuose.